

ACC. N:R M. 11429: /

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf 69

Svar å frågelista nr 69.

Amne: Spel med stickor.

Något gammalt spel med stickor enligt i frågelistan beskrivet utseende har inte upptecknaren sett eller hört talas om. Däremot har jag sett ett liknande spel för några år sedan, tillverkat på fabrik. Stickorna var i olika färger, knappa två dm. långa, och man skulle lyfta bort stickorna ur högen med nypan utan att rubba . Rubbades en sticka i högen vid lyftningen, blev det nästa mans tur att plocka o.s.v.

ACC. N:R

M. 11429:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

M. 67

Svar å frågelist nr 67.

Anne: Sägner om svenska kungar.

Nedanstående tradition om "rike sten" har berättats för länge sen av Karl Larsson, numera död.

På vägen Ankarström - Hjorteds station med sträckning över Rumhult ligger utmed vägkanten på Rumhult skog en flat sten ganska stor och ungefär så hög som ett bord. Om denna sten finns en tradition att en kung med följe skulle ha suttit där och ätit en gång och där vid begagnat stenen som bord. Stenen benämnes än i dag av gammalt folk i bygden för "rike sten" och även "kungens sten". Vad benämningen "rike sten" främst åsyftar är inte känt. Det kan syfta på "de rikas sten" eller "rikets sten". Vilken kung som avsetts har inte gått att få klarhet i. Somliga säga Karl XII, andra Karl XV. Sannolikt är nog att det var den sistnämnda, om det nu finns verklighetsgrund bakom det berättade.

ACC. N:R M. 11429:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Forts. om "Sägnar om svenska kungar".

Nedanstående sägen har berättats av David Pettersson, född i Stormbo, Hallingebergs socken, men under en del av ungdomsåren bosatt i Gladhammars socken. Nedan anförda berättelser kanske handlar mer om en bonde än om kungar, men de medtages ändå för att belysa ortskaraktären.

Under ståndsriksdagarnas tid bodde på Lund i Gladhammars socken en man som hette Per Olsson - "Per Olsa-bonne" kallad. Han var bondeståndets talman när ständerna samlades. Om Per Olsa berättas.

Bonden hade gott förstånd och blev uppskattad av kungen. Av denna anledning fick han även avundsmän. En gång vid en festmåltid hos kungen blev Per Olsson placerad närmast majestätet, vilket förtröt många. Stämningen blev emellertid hög. En högtstående ädling fick för sig att man i tur och ordning skulle ge sin bordsgranne en örfil. Som Per Olsson satt närmast kungen var det uträknat, att bonden skulle klappa till majestätet. Men när det blev Per Olssons tur, sa han :

- Min far han var en åkerman. När han kom till renen vände han om igen.

Därmed klappade han till bordsgrannen som han själv fått örfi-

Forts.

ACC. N:R M. 11429:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Forts. om Per Olsson.

~~len av. Och denna fyndighet skulle ha behagat kungen mycket.~~

~~I egenskap av talman blev Per Olsson en gång inbjuden att över-
vara en liten prins dop. Per Olsson gick alltid i vadmalskläder. Detta
tyckte drottningen var för simpelt vid en sådan högtid. Därför lät
hon tillställa Per Olsson en packe doffeltyg till en kostym med en vink
om att kläderna skulle bäras vid barndopet. Vid dophögtiden kom i alla
fall Per Olsson i vadmalskläder. Drottningen blev förvånad och även
misslynt och förebrådde Per Olsson hans beteende. Men då öppnade bon-
den sin vadmalsrock och sa:~~

~~- Det man sätter mycket högt det bär man nära hjärtat.~~

~~Per Olsson hade låtit fodra sin vadmalskostym med drottningens
tyg!~~

~~Och bondens svar var ju ord som trots allt smickrade drott-
ningen - och glädde kungen----~~

ACC. N:R M. 11429:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Forts. om "Sägnor om svenska kungar".

Nedanstående handlar om Oskar II besök i Ankarsrum och har berättats under årens lopp av olika personer.

Om en så sent regerande kung som Oskar II berättas det, att när han på 1880-talet besökte Ankarsrums bruk skulle han ha yttrat, att det lilla samhället var en "förtjusande tjusa i Tjust". Om detta besök sägs det vidare, att kungen var inne i en av de låga byggnaderna på Masugnsgatan och såg hur arbetarna bodde. I en lägenhet låg två barn i en vagg. Både mor och dotter hade fått barn samtidigt. Där gav han en kunglig tvåkrona åt vardera ungen. Nere i gjuteriet gjutade arbetarna kungens bild likt en medaljong medan majestätet såg på. Och på färden från bruket upp till Ankarsums säteri (drygt en fjärdingsväg) där brukspatron de Maré bodde och skulle bjuda på middag sprang en lättfotad brukskarl, Fast kallad, lika fort som de kungliga åkte och öppnade grindarna för dem.

ACC. N:R M. 11429:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Forts. om "Sågner om svenska kungar".

Dalkullan och kungen.

En historia om en dalkulla brukar berättas. Den har ju knappast aktualitet för denna provins, men upptecknaren omnämner den i alla fall, då den lever i folkmun även i denna trakt.

Det var alltså en dalkulla. Hon var i Stockholm för att sälja handslöjd. I detta ärende gick hon djärvt upp till kungen. Han köpte också något av henne och berömde hennes skickligt utförda alster. Samtidigt ville han även visa henne något av slottets skatter - de var ju i alla fall vackrare än dem kullan hade åstadkommit. När kullan gjort sin rond och trädde inför kungen på nytt, trodde majestätet att kvinnan borde vara väldigt imponerad. Därför frågade kungen kullan:

- Något så vackert har du väl aldrig sett förr?
- Jo, det har jag, menade kullan långt ifrån överväldigad.

Kungen blev förvånad över ett sådant svar.

- Vad kan det vara? undrade han.
- Jo, ett majregn, svarade dalkullan.

Vilken kung som avsetts i sammanhanget är inte känt, troligen var det Karl XV.

Svar å frågelista nr 71.

Ämne: Frieri och bröllop.

Följande uppteckningar är gjorda efter hörsägner, som upptecknaren under årens lopp hört berättas av gamla, i de flesta fall avlidna personer. I några fall har även upplysningar lämnats av Anna Larsson, född 1865 i Hallingebergs socken. Vid besvarandet av frågorna har upptecknaren utgått ifrån, att frågor som ej kunnat besvarats, bara överhoppats. Detta torde observeras vid bearbetningen av svaret.

Ungdomarna stiftade naturligtvis bekantskap på olika sätt. På 1880-talet t.ex. var kyrkobesöken vanliga. Vid kyrkan samt på vägen till och från gudstjänsten stiftades ibland bekantskaper. En stor del av folket gick nämligen till fots. Och vägen kunde vara lång. Från Ankarsrum till Hallingebergs kyrka var bortåt 2 mil! Mera offentligt hade väl ett par ungdomar av olika kön sällskap på kyrkvägen först när det var "mera bestämt" mellan dem. Danskvällar, på vintern i en stuga och på sommaren på en loge, gav nog intimare kontakt mellan könen. Omdömena om det omoraliska var väl skiftande, men upptecknaren har hört berättas, att det ibland förekom att flera unga par kom ihop

Forts.

Forts. om "Frieri och bröllop".

i en gård och därvid bäddade syskonbädd på golvet under åtminstone en del av natten. Hos en bonde i Stormbo by, Gustaf Ramm, där ungdomen ofta fick dansa trots att makarna inte hade egna barn, brukade bonden före uppbrottet gömma undan klädespersedlar för flickorna främst, så att de blev försenade och måste stanna kvar och söka. Både pigorna och drängen i gården kunde få sängsällskap på det viset, och blev det många kvar fick de bädda syskonbädd.

Yttre egenskaper som gott utseende har ju alltid spelat stor roll, hos mannen även styrka. Gladlynthet, karaktärsfasthet var förmanliga inre egenskaper. Likaså att vara hushållsaktig med sina slantar. Pengar var nog heller inte dumt att ha! Kärleken kanske ändå avgjorde det mesta-----. Gåvoväxling före frieriet var nog olika. De ekonomiska förhållandena spelade in därvidlag, men under fästfolkstiden byttes gåvor. Visst begränsat område där man sökte sig hustru förekom knappast men i vissa fall förekom dock att en hel by var besläktad. Så var t.ex. i byn Dröppstad i Hallingebergs socken på 1800-talets senare del, då släkten Olander förekom i alla gårdarna, antingen på mans- eller kvinnosidan. Arv och giftermål var orsaken.

Forts.

ACC. N:R M. 11429:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Forts. om "Frieri och bröllop".

Föräldrarnas åsikt ang. barnens giftermål betydde åtskilligt förr. Orsakerna till föräldrarnas ogillande kunde vara lägre börd, fattigdom, dåligt rykte m.m. Tvingade däremot föräldrarna ihop de unga berodde det nog mest på ekonomiska spekulationer. Närbelägna gårdar kunde slås ihop! En stor hemgift kunde öka gårdens areal o.s.v. Akten- skapsförmedlaren kallades "bönman". Så ofta förekom nog inte sådan och formerna för bönmannens åtgärder växlade nog. Än i dag lever dock uttrycket "bönmansstrumpor" kvar. Strumpor var väl alltså en form av ersättning.

Bland arbetsklassen var det nog inte så noga med formerna för frieriet. I regel klarade de unga själva av frieriet och många gånger var ett barn på väg. Vanligt var dock att kontrahenterna jämte föräldrar på ömse hållen gick tillsemmans någon gång och bekantade sig vid en måltid en tid före bröllopet.

Överenskommelse om hemgift och dess storlek var nog förekommande mest hos burgnare bönder. Att även en flicka ur arbets- eller småbrukarklassen skulle ha hemgift var vanligt. Den bestod då främst i säng-

Forts.

ACC. N:R M. 11429:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Forts. om "Frieri och bröllop".

utrustning, handdukar, borddukar, lite porslin och husgeråd, mattor m.m. Allt efter möjligheter och råd.... Att fästmän gick omkring och "tiggde" här ej känt, men under lysningstiden och fram till bröllopet lämnade vänner och bekanta gåvor. Särskilt kvällen före sista lysningsdagen överlämnades presenter varvid lysningssväng anordnades. Skulle bröllopet ske i brudens hem brukade lysningssvängen vara i brudgummens hem.

Oftast bjöd värdfolket själva sina gäster till bröllopet vilket i rikare hem planerades långt i förväg. Bland släktingarna bjöds främst brudparets jämnåriga, därjämte föräldrarnas syskon och ev. deras gamla föräldrar, alltså "täte släkten", vidare främst ungdomen i granngårdarna, husfolket i granngårdarna o.s.v. I rikare hem bjöds även präst och klockare.

Svennsexa och möhippa torde inte ha varit allmän i denna trakt.

Förning skulle medföras till bröllopet. Ostkaka är en speciell rätt och dito förning för denna bygd. Vidare tårta. Förr förekom också som förning saffranskransar av vetedeg, stora vetekakor o.dyl.

Forts.

ACC. N:R **M. 11429: //**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Forts. om "Frieri och bröllop".

Var gästerna långväga ifrån hade de förningen med vid ankomsten till bröllopet, närmare boende skickade sina förningar i förväg.

Pengar hopsamlades förr vid bröllop åt bruden. Det var sed att den som dansade med bruden skulle vid dansens slut ge henne en slant. Någon av bröllopsfolket samlade även in pengar bland dem som inte dansade. Även lekar förekom, då främst bland äldre. Brudparets uppbrott från brudens hem skedde nog olika. Ofta räckte bröllopet mer än en dag. Efterkalas är inte precis känt annat än i den bemärkelsen, att dagarna efter bröllopet medhjälpare förplägade, sådana bland grannar och sämre lottade som inte varit med på bröllopet o.s.v. Denna förplägnad skedde i bröllopsgården.

När bruden bytte hem förekom att ~~sedan~~ de unga "kommit sig tillrätta" dessa bjöd föräldrar och släktingar till sig, vidare sådana som givit lysningspresent men ej blivit bjudna till bröllopet.

(Vad som ovan berättats om frieri och bröllop är vad upptecknaren hört från gamla, och får vad tidsbestämningen beträffar hänföras till 1800-talets tre sista decennier.)